

УДК 343.232

Н. М. Мирошніченко, канд. юрид. наук, доцент
 Національний університет «Одеська юридична академія»
 Кафедра кримінального права
 Піонерська, 2, Одеса, 65009, Україна

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ «КРИМІНАЛЬНІ ПРОСТУПКИ» У ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Проаналізовано основні концептуальні положення законопроектів, наукові думки, а також зарубіжний досвід щодо доцільності запровадження інституту кримінального проступку у діюче вітчизняне законодавство.

Ключові слова: проступок, кримінальне правопорушення, кримінальний Закон, стягнення, покарання, злочин.

Постановка проблеми. Прагнення України до інтеграції Європейської спільноти потребує удосконалення правової національної системи, розробки нових напрямків доктрини. Найбільш дискусійною проблематикою у сучасній кримінально-правовій доктрині є реформування діючого вітчизняного кримінального законодавства та запровадження інституту кримінальних проступків в Україні. Особливої актуальності зазначена тема набула у зв'язку з прийняттям Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2008 р. № 1153-р «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції реформування кримінальної юстиції України», у якому зазначається про необхідність розробці Кодексу України Про кримінальні проступки та закону Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо розмежування правопорушень залежно від ступеня їх суспільної небезпеки, обмеження сфери застосування покарань, пов'язаних із позбавленням волі. У рамках реалізації даної Концепції Президент України надав розпорядження від 30 травня 2012 року «Про робочу групу з питань реформування законодавства про адміністративні правопорушення та запровадження інституту кримінальних проступків», до складу якої, входять видатні науковці та практичні робітники.

Незважаючи на значну кількість наукових робіт присвячених дослідженню інституту кримінальні проступки, а також наявність законопроектів, які були надіслані у Верховну Раду України, проблема запровадження даного інституту у національне законодавство залишається відкритою. Це обумовлено тим що, низка концептуальних питань залишаються досить не вирішеними, зокрема це стосується критеріїв розмежування видів кримінальних правопорушень, правові наслідки вчинення кримінальних проступків, форма законодавчого акту, який буде встановлювати концептуальні положення даного інституту тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначені питання висвітлювались у наукових працях таких вчених, як: В.І. Борисов, Д. О. Балобанова, Н. Л. Березовська, О. Гладун, І.П. Голосніченко, О. О. Дудоров, М. М. Дмитрук, І.П. Голосніченко, К. П. Задоя, О. О. Кашкарова, Ю. Ю. Коломієць, В. М. Куц, Н. А. Мирошніченко, В. О. Навроцький, О. В. Острогляд, В. О. Туляков, П. Л. Фріс, М.І. Хавронюк, О. М. Шармар, та інші.

Метою даного дослідження є аналіз наукових думок, зарубіжного і вітчизняного законодавства щодо деяких концептуальних питань запровадження інституту «кримінальні проступки».

Виклад основного матеріалу. Інститут «кримінальні проступки» не є новим для вітчизняної доктрини, оскільки на протязі тривалого часу науковці висловлюють своє ставлення щодо цього інституту.

Наприклад, В.І. Борисов, Д. О. Балобанова, М. М. Дмитрук, І.П. Голосніченко, О. О. Кашкарова, В. М. Куц, Н. А. Мирошніченко, В. О. Навроцький, О. В. Острогляд, В. О. Туляков, П. Л. Фріс, М.І. Хавронюк та деякі інші науковці вважають, що введення поняття кримінального проступку є необхідним заходом, але обґрунтовують свою позицію по-різному. П. Л. Фріс робить акцент на необхідність запровадження зазначеного інституту

для мети гуманізації кримінального законодавства, до яких слід віднести теперішні злочини невеликої тяжкості [1, 186].

О. О. Дудоров вважає, що запровадження інституту кримінального проступку здатне зблизити національне законодавство із законодавством країн Європейського Союзу, проте науковець робить акцент на необхідність розробці і прийняття Концепції запровадження інституту кримінального проступку в систему українського законодавства [2, 101]. А. Музика не заперечує про необхідність введення поняття даного інституту, але зазначає про поспішність у постановці завдань перед робочою групою з розробки закону про кримінальний проступок є невинуватеною [3].

Отже аналіз наукових думок вказує, що більшість науковців висловлюються за доцільність провадження кримінальних проступків у національне законодавство. Проте деякі науковці вважають, що такі зміни будуть суперечити конституційним нормам (зокрема, статтям 29, 30, 31, 34, 39, 60, 62, 92 Конституції) [4, 190]. На нашу думку, зазначені висновки є спірними, оскільки запровадження кримінальних проступків не може порушувати права, які зазначені у даних статтях Конституції. Наприклад, не зрозуміло яким чином порушуються права на недоторканність житла (ст. 30 Основного Закону) або право на таємницю листування тощо. У даному випадку йде мова більш про невідповідність термінології. Це можна вирішити шляхом внесення змін у Конституцію України і у деяких статтях змінити слово «злочин» на «кримінальні правопорушення», або доповнити після слів «злочин» словами «кримінальні проступки».

На нашу думку, головний фактор, який вказує на доцільність виокремлення різновидів кримінального правопорушення, є те що відповідно до КК України злочинами може визнаватися тільки ті діяння, які є суспільно небезпечними, тобто ті які заподіюють значну шкоду охоронюваному суспільним відносинам. Однак, діючий КК України встановлює низьку діянь, які не мають значної суспільної небезпеки, але й не можна їх дорівнювати до адміністративних проступків, оскільки воно є суспільно небезпечними (наприклад, комп'ютерні злочини). Зазначене свідчить про необхідність введення у діюче законодавство поняття, яке було б проміжним між злочином та адміністративним правопорушенням. У даному випадку йде мова про діяння, які хоча і є суспільно небезпечними, але не тягнуть особливої суспільної небезпечності, а саме кримінальні проступки. Головною підставою розмежування злочину та кримінального проступку є ступень суспільної небезпеки.

Серед прибічників виділення різновидів кримінального правопорушення існують певні розбіжності у термінології. Так, наприклад О. Банчук пропонує виділяти «підсудні проступки» і зазначає, що це компромісний варіант, і в такому випадку цей інститут стане третім у системі карального права, поряд із злочинами та адміністративними проступками [4, 194].

П. Фріс вказує на необхідність поняття «кримінальні проступки» змінити на термін «провина» і виділяти: злочин та провину [1, 186].

Проте більшість науковців пропонують вживати термін «кримінальні проступки», крім того даний термін вживається у діючому КПК України. Значна кількість зарубіжних країн, які виокремлюють види злочинних діянь у своєму законодавстві вживають саме термін «кримінальні проступки» (наприклад, КК Литви, КК Швейцарії). З огляду на зазначене, на нашу думку, термін «кримінальні проступки» визначає правову природу даного інституту.

На сьогоднішній час неузгодженим залишається питання про форму нормативного акту, який буде встановлювати положення про кримінальні проступки. У кримінально-правовій доктрині зустрічаються дві основні точки зору з цього питання. Так, деякі науковці пропонують прийняти самостійний нормативно-правовий акт, а саме Кодекс «Про кримінальні проступки». Зазначений підхід вбачається зі змісту Концепції «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції реформування кримінальної юстиції України». Крім того у прикінцевих положеннях КПК зазначається про Закон України «Про кримінальні проступки», тобто мова йде про самостійний, окремий нормативний акт.

Більшість науковців виступають проти прийняття окремого нормативно-правового акту. У даному напрямку пропонують дві моделі запровадження кримінальних проступ-

ків: прийняття нового Кримінального кодексу (Кодекс кримінальних правопорушень) або внесення змін до діючого Кримінального кодексу України. Останню позицію підтримує В. С. Малишев, який надав свій законопроект «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо запровадження інституту кримінальних проступків» [5], також Швеє В. Д. (проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків» [6], Паламарчук М. П. (Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації положень Кримінального процесуального кодексу України») [7].

Більшість європейських країн, які встановлюють декілька різновидів кримінально-карних діянь, зазначають їх в єдиному кодифікованому правовому акті (наприклад, КК Литовської республіки, КК Італії, КК Швейцарії).

Підтримуючи другу точку зору, вважаємо недоцільним прийняття окремого нормативного акту, оскільки є багато спільних положень які стосуються як злочину так кримінальних проступків, зокрема це загальні положення про дію Закону, про співучасть, про форми вини тощо. На нашу думку, необхідно внести певні зміни у діючий Кримінальний кодекс і закріпити три розділи: Загальну частину (загальні положення про злочини та кримінальні проступки), Особливу частину, яка буде встановлювати вичерпний перелік злочинів й конкретні покарання за їх вчинення, і Спеціальну частину, у якій встановити вичерпний перелік кримінальних проступків і конкретні види стягнення за їх вчинення.

У науковій літературі також нема єдності думок, щодо правових наслідків вчинення кримінального проступку. Так, наприклад М.І. Хавронюк [8, 185], Н. А. Мирошніченко [9, 199], Н. Ф. Кузнецова [10, 209] вважають, що при вчиненні кримінального проступку правові наслідки повинні виражатись у покаранні.

Такі науковці, як І.В. Козич [11] та П. Л. Фріс [1, с. 192] пропонують для визначення реакції держави на вчинення карного проступку застосовувати термін «покута».

Деякі науковці, вважають, що в даному випадку слід говорити про стягнення. Наприклад, В. М. Куц наголошує, що з визнанням кримінальних проступків різновидом кримінального правопорушення доцільно запровадити ще одну форму відповідальності – кримінальне правове стягнення [12, 193]. Тобто за злочин буде наставати відповідальність у вигляді покарання, а за кримінальні проступки – кримінальне правове стягнення. Зацікавленість даною позицією висловлює також Г. А. Карелова [13, 275].

Незважаючи на різні підходи до визначення правових наслідків вчинення кримінальних проступків, основні дискусії виникають стосовно термінів «покарання» та «стягнення». Багато науковців пропонують передбачити покарання і за скоєння злочину і кримінального проступку. На нашу думку, не можна зрівнювати правову природу наслідків двох різних видів кримінального правопорушення, оскільки вони відрізняються за ступенем суспільної небезпеки, тому й наслідки повинні відрізнятися за суворістю. Слід погодитись з П. Л. Фрісом, який зазначає, що покарання є найжорстокішим видом реагування держави на протиправне діяння і притаманне виключно злочину [14, 43]. Крім того відповідно до діючого КК України покарання на відміну інших заходів примусу породжує особливий статус – судимість, що не є допустимим при вчиненні кримінального проступку, тому не можна вживати термін «покарання». Не зважаючи на це, деякі науковці все ж пропонують використовувати термін «покарання», але вказують на необхідність передбачити у законодавстві, що покарання за кримінальні проступки не тягне судимості. Зазначена думка є недостатньо обґрунтованою, оскільки у доктрині кримінального права протягом досить тривалого часу було розроблено поняття та ознаки поняття покарання, і якщо вбрати хоча одну ознаку, то дана категорія буде мати інший зміст, що є не допустимим, оскільки щодо злочинів покарання повинне тягнути судимість.

На підставі викладеного вважаємо, що недоцільно вживати термін «покарання» як форму реалізації кримінальної відповідальності за кримінальні проступки.

Досить цікавою є позиція про введення поняття кримінального стягнення за вчинення кримінальних проступків. Такий вид заходу не тягне за собою судимості, проте також може застосовуватись від імені держави, як і покарання – полягає у обмеженні прав і свобод лю-

дини, тобто має також примусовий характер, як і покарання, основна відмінність тільки у відсутності судимості. Зазначене свідчить, що даний захід є більш м'яким ніж покарання. Тому доцільно за вчинення кримінального проступку застосовувати саме стягнення.

З огляду на зазначене, пропонуємо при внесенні змін до кримінального законодавства щодо запровадження інституту кримінальних проступків врахувати зазначене і передбачити поряд з поняттям «покарання» поняття «кримінального стягнення», наступного змісту: «Кримінальне стягнення – є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні кримінального проступку, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого і не тягне за собою судимості».

Висновки. Запровадження інституту кримінальних проступків є проявом гуманізації з боку держави, а також є необхідним кроком для виконання Україною вимог міжнародних угод, які були ратифіковані Україною, але для цього кроку необхідно розробити єдину концепцію у якій будуть встановлені принципи питання, а саме: форма нормативно-правового акту, критерії розмежування злочинів та кримінальних проступків, а також правові наслідки вчинення кримінального проступку.

Список літератури

1. Фріс П. Л. Питання запровадження інституту карної провини // Основні напрямки розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність: матер. міжнарод. наук. – практ. конф., 11-12 жовтня 2012 р. – Х.: Право, 2012. – С. 186
2. Дудоров О. О. Поняття злочину. Класифікація злочинів / О. О. Дудоров // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2013. – № 1 (1). – С. 84-101.
3. Музика А. Кримінальний проступок – нова правова реалія. Частина III // Юридичний вісник України. – 2012. – 10 липня. – № 27. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.yuricom.com/ua/analytical_information/?id=11843.
4. Банчук О. Запровадження інституту кримінального проступку, як необхідна складова реформи кримінальної юстиції // Матеріали міжнарод. науково-практич. конференц. 13-15 квітня 2007 р.: у 2-х ч. – Львівський державний університет внутрішніх справ, 2007. – ч. 1. – С. 189-194.
5. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо запровадження інституту кримінальних проступків: проект Закону України від 06.02. 2014 р. № 739-VII » [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=48706
6. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків: проект Закону України від 08.01.2013 р. » [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45306
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації положень Кримінального процесуального кодексу України: проект Закону України від 16.04.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50664
8. Хавронюк М.І. Концепцію визначено: адміністративні проступки, кримінальні проступки, злочини. Навстав час розмежувати / М. І. Хавронюк // Основні напрямки розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність: матер. міжнарод. наук. – практ. конф., 11-12 жовтня 2012 р. – Х.: Право, 2012. – С. 182-186.
9. Мирошниченко Н. А. Уголовные правонарушения и их виды // Основні напрямки розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність: матер. міжнарод. наук. – практ. конф., 11-12 жовтня 2012 р. – Х.: Право, 2012. – С. 197-200
10. Політова А. С. Кримінальний проступок: спірні питання впровадження у Кримінальний кодекс // Основні напрямки розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність: матер. міжнарод. наук. – практ. конф., 11-12 жовтня 2012 р. – Х.: Право, 2012. – С. 206-209.
11. Козич І.В. Деякі відмінності карної провини від злочину [Електронний ресурс]: матер. інтернет-конференції ВГО «Асоціація кримінального права» та ІВПЗ НАПРН України 10-15 червня 2012 р. – Режим доступу: <http://ivpz.org/golovna-konferents>
12. Куц В. М. Впровадження кримінального проступку та кримінальної відповідальності юридичних осіб – важливі напрямки розвитку кримінального права України // Основні напрямки розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність: матер. міжнарод. наук. – практ. конф., 11-12 жовтня 2012 р. – Х.: Право, 2012. – С.192-195.
13. Карелова Г. А. Кримінальний проступок і кримінальна відповідальність: зміст термінопонять та їх співвідношення // Основні напрямки розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність: матер. міжнарод. наук.-практ. конф., 11-12 жовтня 2012 р. – Х.: Право, 2012. – С. 271-276.
14. Фріс П. Л. Злочин і кримінальна провина: проблеми нормативного закріплення / П. Л. Фріс // Право України. – 2011. – № 9 – С. 42-49.

Н. М. Мирошниченко, канд. юрид. наук, доцент
Национальный университет «Одесская юридическая академия»
Кафедра уголовного права
Пионерская, 2, Одесса, 65009, Украина

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ВНЕДРЕНИЯ ИНСТИТУТА «УГОЛОВНЫЕ ПРОСТУПКИ» В ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО УКРАИНЫ

Резюме

Проанализированы основные концептуальные положения законопроектов, научные подходы, а также зарубежный опыт целесообразности введения института уголовного проступка в действующее отечественное законодательство.

Ключевые слова: проступок, уголовное преступление, уголовный закон, взыскание, наказание, преступление.

N. M. Myroshnychenko, Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor
National University «Odessa Law Academy»
the Department of Criminal Law
Pionerska, 2, Odessa, 65009, Ukraine

CONCEPTUAL QUESTIONS OF ADOPTION OF INSTITUTE OF «CRIMINAL MISDEMEANOR» INTO THE LEGISLATION OF UKRAINE

Summary

Conceptual questions of adoption of the institute of criminal misdemeanors to the legislation of Ukraine. A basic conceptual provisions of the bills, a scientific opinions and also foreign experience in advisability of criminal misdemeanors adoption in existing national legislation has been analyzed.

Key words: misdemeanors, criminal offense, criminal law, penalty, apunishment, a crime.